

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Sir Paolo Tosti'yle Geçmişe Yolculuk

İtalyan besteci Sir Paolo Tosti'den Andante'nin geçen sayısındaki yazımda sadece bir satır içerisinde bahsetmiştim. Bundan 11 sene önce, derginin Şubat 2010 sayısında, ünlü tenor Enrico Caruso'yla olan dostluğunu detaylıca yazdığım Tosti'nin hayatının uğrak noktalarını, bu yazımda daha detaylı olarak işleyeceğim.

Tosti denince akla Belle Epoque devrinin nostaljik salon şarkıları geliyor. Bugün adı pek fazla bilinmese de repertuvardan asla silinmiş bir besteci değil Tosti; bilâkis 2021 Nisan'ında Brilliant Classics 18 CD'den oluşan bir kutu set içerisinde onun bilinen bütün şarkılarının kayıtlarını *Tosti: The Song of a Life* adı altında yayınladı ki, her ne kadar performansların seviyesi farklılıklar gösterse de bu koleksiyon hiç şüphesiz Tosti'nin hayatını canlandıran temel bir yapıt niteliğinde. Nicola Hawthorne'un İtalyancadan İngilizceye tercüme ettiği Francesco Sanvitale'nin aynı adlı kitabı da bestecinin hayatına büyük ışık tutuyor. (Ashgate, 2004)

Francesco Paolo Tosti, 9 Nisan 1846'da İtalya'nın Adriyatik sahilindeki Ortona kasabasında dünyaya geldi. Pek çok İtalyan şehir ve kasabasında olduğu gibi burada da yerel katedrale bağlı olarak zengin bir müzik hayatı vardı ve Tosti daha küçük yaşında müziğe olan kabiliyetini sergileyince Saverio Mercadante'nin direktörlüğünü yaptığı Napoli'deki ünlü San Pietro a Majella Konservatuvarı'na 12 yaşında onun öğrencisi olarak burslu kabul edildi. Donizetti Paşa'nın hayatını kaleme alırken ona ait pek çok belge ve notanın bulunduğu bu konservatuvarı ve arşivini ben de birkaç defa ziyaret etmiştim. Tosti 1866'da keman diplomasıyla buradan mezun olduğunda babasına ithaf ettiği ilk romansı *Non m'ama piu*'yu da bestelemişti ki özgün stiliyle özdeşleşecek o duygusal lirik şarkılarının ilk örneğiydi bu eser. Mezuniyetinin ardından Ortona'ya geri dönen Tosti babasının ısrarıyla buradaki San Tommaso Katedrali'nde dini günler için eser bestelemek üzere göreve başladıysa da gönlünde asıl yatan lirik şarkı repertuvarıydı ve talihini Roma'da aramaya karar vererek Ortona'dan ayrıldı.

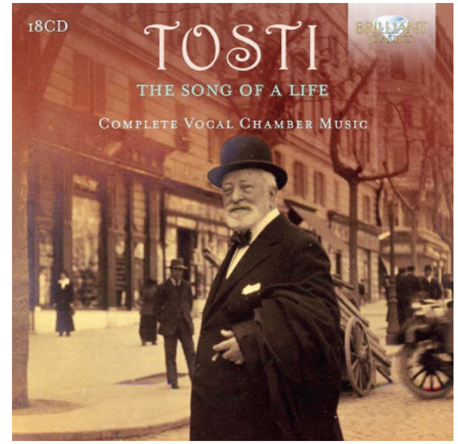

Sir Paolo Tosti
(John Lavery, 1903, Kraliyet Müzik Koleji)

Roma gerçekten de Tosti'nin kaderini değiştirecekti; zira burada Liszt'in desteğini almış olan piyanist ve besteci Giovanni Sgambati ile tanıştı. Sgambati Roma'nın önde gelen sanatçı ve aristokratlarıyla yakın bir temas içerisindeydi ve kısa zamanda Tosti'nin bu ortamda tanınmasını sağladı. Bu meteorik yükseliş o kadar süratli oldu ki Tosti kısa bir süre içerisinde, kendisini bir konserde dinleyen, Savoy hanedanından Piedmont Prensesi, yani istikbâlin İtalya Kraliçesi Margherita'nın şan hocası olarak buldu. Tosti artık o salon şarkılarının nüvesini oluşturacak olan kırık kalplerin sosyal ortamına tam anlamıyla hakimdi; dahası kılığı ve kıyafetinde de bu zümrenin bir parçası oluvermişti. Meslektaşları arasında da saygın bir konuma gelmiş olmalıydı ki Alman şef Ferdinand Hiller, Verdi'den kendisine iyi bir şan hocası tavsiye etmesini rica edince Verdi derhâl Tosti'nin adını vermişti. Ancak Tosti Roma'da da barınamayacak ve 1875'te bu defa Londra'ya taşınma kararı alacaktı. Söylentiye göre Prenses'le arasındaki hoca-öğrenci ilişkisinin çapı biraz aşılmış ve skandal boyutuna ulaşan dedikoduları bastırmak üzere şan hocası çareyi Roma'dan uzaklaşmakta bulmuştu.

Tosti ilk olarak Londra'da 1875-1880 yılları arasında belirli aylar geçirmeye başladı. Londra'daki kariyerinin pekişmesi ise 1880'de olacaktı ve aynı yıl Mortimer Street'te bir daireye yerleşti. Şehri ziyaret ettiği önceki yıllarda geniş bir çevre edinmiş ve burada da aynen Roma'da olduğu gibi kendisini saraya tanıtmakta gecikmemişti. Ricordi Yayınevi şarkılarını yayımlıyor, Kraliçe Victoria'nın günlüklerinde adı geçiyor, sarayda konserler organize ediyor, Prens ve Prenseslere şan dersi veriyordu. Örneğin Kraliçe Victoria'nın sekizinci oğlu, Albany Dükü Prens Leopold, muhtemelen 1882'de Buckingham Sarayı'ndan yazdığı tarihsiz bir mektupta Tosti'nin Cumartesi sabahı ders vermek üzere trenle Windsor'a gelip gelemeyeceği kendisinden sormuştu. Prens ona sabah 10.30'da Paddington İstasyonu'ndan kalkan trenle gelmesini tavsiye etmişti. Windsor, elbette Windsor Kalesi'ydi. Tosti daha önce Prens'e *Goodbye* adlı romansını yollamış ve Prens Leopold şarkıyı alır almaz deşifre ederek söylemiş ve ne kadar beğendiğini dile getirmişti. Tosti'nin bu en popüler romanslarından biri olan *Goodbye*'ın sözleri ise İskoç roman yazarı ve şair George John Whyte-Melville'e (1821-1878) aitti. Melville Kırım Savaşı'nda Türk süvarisinde gönüllü olarak görev yapmıştı.

1889'da Tosti, Berthe De Verrue adında Belçikalı bir hanımla evlendi. 1892 sonbaharında ise Winston Chruchill'in annesi Lady Randolph Churchill'in evinde Avusturalyalı soprano Nellie Melba (1861-1931) ile tanıştı. Asıl adı Helen Porter Mtichell olan ünlü soprano doğduğu Melbourne şehrini onurlandırmak için Melba soyadını almıştı. Adı çoğumuzun hiç de farkında olmadan yediği "Peşmelba" tatlısıyla günümüzde hâlâ yaşamaya devam eden Melba için şeftalili bu tatlı Londra'daki Savoy Oteli'nin Fransız aşçısı

Tosti'nin 2021'de Brilliant Classics'ten çıkan komple şarkıları

Tosti'nin öğrencisi Savoy Hanedanı'ndan İtalya Kraliçesi Margherita

Avusturalyalı soprano Dame Nellie Melba, (Rupert Bunny, 1902, Victoria Milli Galerisi)

Auguste Escoffier tarafından özel olarak yaratılmış ve Covent Garden'da rol aldığı bir *Lohengrin* temsilinden sonra buzdan yapılmış bir kuğu içerisinde, o ara kendisiyle gizli bir aşk ilişkisi içerisinde bulunduğu, Fransa tahtının varisi Orleans Dükü Philippe'in onuruna verdiği akşam yemeği esnasında ilk olarak davetlilere sunulmuştu.

Melba, Tosti'yle olan yakın dostluğuna 1925'te yayımladığı *Melodies and Memories* başlıklı anılarında geniş yer verecekti. Zira Avusturalyalı soprano 1892'de Covent Garden'da *Aida*'da başrol aldığında ona temsil öncesinde Aida rolünde ders veren Tosti'den başkası değildi. Ama Melba için en kıymetli anılardan biri Tosti'yle Venedik'te Grand Canal'da mehtaplı bir gecede yaptıkları bir gondol gezisinde verdikleri konserdi. "Harikulade bir geceydi, mehtap sarayların çatılarını gümüş gibi parlatmıştı - bu öyle bir geceydi ki en donuk ruhlar bile bir tür şiirselliğe sürüklenebilirdi" diye hatırlayacaktı o anı Melba anılarında. (*Melodies and Memories*, Thornton Butterworth Ltd, 1925, s.98) Buldukları bir harmonium eşliğinde Melba, Tosti'nin *Mattinata* ya da *Serenata* şarkısını söylemeye başlamış; kısa sürede peşlerine takılan loş fenerli gondollarla, büyük bir kafile hâlinde, "Bravo Tosti! Bravo Melba!" nidaları arasında, o efsunlu gümüş gecede, şehrin dar kanallarını, giderek uzayan bir yılan gibi, dolaşmaya başlamışlardı. Mehtap daha da yükseliyor, kanalları kucaklayan evlerin pencereleri birer birer açılıyor, "Fareli Köyün Kavalcısı" gibi Melba'yla Tosti neredeyse bütün Venedik'i peşlerine takmış derin bir hayale doğru ağır aheste sürükleniyorlardı. Coğrafya farklı da olsa tıpkı Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Boğaziçi Mehtapları*'nda anlattığı gibi bir manzara diye düşünmeden edemiyor insan. Ancak İngiltere'ye dönüşlerinde bu defa Thames Irmağı'nda, Henley'de benzer mehtaplı bir gecede aynen Venedik'te olduğu gibi bir kayık konserine kalkıştıklarında karşılaştıkları sessizlik ise Tosti ve Melba'yı büyük bir hayrete düşürecek ve hayal kırıklığına uğratacaktı.

Bana stili hep, kendisine bir eserini de ithaf etmiş olduğu, Reynaldo Hahn'ın o duygusal salon şarkılarını hatırlatan Tosti yüzlerce romans bestelemiş olmasına rağmen hiçbir zaman bir opera yazmadı, ama yakın dostları arasında Puccini ve Mascagni gibi devrinin en önemli opera bestecileri vardı. Hatta 1904'te librettosuna katkıda bulunduğu *Manon Lescaut*'nun Covent Garden'daki temsili esnasında, her zaman olduğu gibi, Londra'daki Savoy Oteli'nde kalan Puccini kendisine büyük bir platonik aşkla bağlanacağı Sybil Seligman'la ilk olarak Tosti'nin evinde bir akşam yemeğinde tanışmıştı. Tosti'yi Londra'da tanımayan yoktu; o kadar ki 17 Temmuz 1901 tarihli The Tatler dergisi onun tam sayfa fotoğrafını yayımlarken "Signor F. Paolo Tosti, Covent Garden Operası'nın en düzenli müdavimlerinden biridir; oradaki herkesi tanır" diye yazmıştı. 14 Kasım 1885 tarihli Vanity Fair dergisinde çıkan tam sayfa bir karikatüründe ise neşeli, hayat dolu bir kişilik göze çarpıyordu. Tosti'nin Londra'daki renkli kariyeri şarkılarıyla birlikte parlamaya devam etti; 1894'te Kraliyet Müzik Akademisi'nde şan profesörü olarak ders vermeye başlarken 1906'da İtalyan vatandaşlığından çıkarak İngiliz vatandaşlığına geçti. 1908'de ise yakından tanıdığı Kral VII. Edward'dan, kraliyet ailesine yaptığı hizmetten ötürü, şövalyelik nişanı (KVCO) alarak Sir Paolo Tosti oldu.

Tosti'nin 14 Kasım 1885 tarihli Vanity Fair dergisinde yayımlanan karikatürü, (Emre Aracı koleksiyonu)

12 Mandeville Place'in duvarında Tosti'nin anı plaketi, (Fotoğraf: Emre Aracı)

Günümüzde Tosti'nin izini Londra sokaklarında görmek hâlâ mümkün; Marylebone semtinde, ders verdiği Kraliyet Müzik Akademisi'ne yürüme mesafesinde, oturduğu 12 Mandeville Place'in duvarına yerleştirilmiş olan yeşil bir anı plaketi gelip geçenlere o binada bir zamanlar besteci Sir Paolo Tosti'nin dairesinin olduğunu duyuruyor. Gerçi bugün bu daire Mandeville Oteli'nin lokantası olmuş olsa da Tosti'nin anısı yine de yaşıyor. Ancak Tosti I. Dünya Savaşı yaklaşırken 1913'te buradan ayrılıp İtalya'ya döndüğünde İngiltere yılları da kapanmış oluyordu. Esasında bestecinin sadece üç yıllık ömrü kalmıştı; Roma'da Excelsior Oteli'nde bir daireye yerleşti ve I. Dünya Savaşı devam ederken burada 2 Aralık 1916'da hayata gözlerini yumdu. Tosti'nin hayatında tarihi otellerin özel bir yeri olsa gerek ki İngiltere'nin güneydoğu sahilindeki Folkestone kasabasının, bir dairesinde bu makaleyi kaleme aldığım, eski Grand Oteli'nde de besteci 1900'lü yılların ilk on yılında yazlarını geçirmiş ve şarkılar kaleme almıştı. Sybil Seligman da burada kalmış olmalıydı ki Puccini ona 1911 yılının Aralık ayında İtalya'dan bu otele postaladığı bir mektup yollamıştı. Seneler sonra o mektubu Puccini'nin el yazısıyla Washington'daki Kongre

Tosti'nin Nellie Melba'ya 1902'de imzaladığı fotoğrafı, (Emre Aracı koleksiyonu)

Tosti'nin Roma'da vefat ettiği Excelsior Oteli

Tosti'nin yazlarını geçirdiği Folkestone'daki Grand Otel, (Emre Aracı koleksiyonu)

Kütüphanesi'nin arşivinde keşfedecektim. Ne de olsa Sarah Bernhardt'ın sahneye çıktığı, Oscar Wilde'ın bir buket zambakla Fransız tiyatro sanatçısını rıhtımında karşıladığı o devrin Folkestone'ı tam da Tosti'nin şarkılarının betimlediği bir manzaranın ve sosyal yaşantının canlı bir tablosu gibiydi. Üstelik geçenlerde penceremden gördüğüm suya aksetmiş hilal ayın loş ışığında onları görmemek imkânsızdı.

Şimdilerde bütün bunlar geride kaldı belki, ama otelin çoktan terk edilmiş balo salonu ve lokantasını tek başıma dolaşırken, o eski ahşap panelli duvarlarında yine de Tosti'nin müziğinin aksettiğini duyar gibi oluyorum. Bir yanda da kütüphanemde duran 1925 baskısı Dame Nellie Melba'nın *Melodies and Memories* kitabının sayfalarını çeviriyorum. 96. sayfanın tam karşısında Tosti'nin The Tatler dergisinde yayımlanan fotoğrafı yer alıyor. Tosti bu fotoğrafı Melba'ya 1902 Mayıs'ında imzalı olarak takdim ederken Prens Leopold'ün söylediği *Goodbye* şarkısından kısa bir pasaj nota da eklemiş. Esasında veda hiçbir zaman edilmiyor, çünkü Melba'nın sesinden bu şarkının eski bir gramofon kaydını dinlerken ve o imzalı fotoğrafa bakarken insan Sir Paolo Tosti'yle geçmişe yolculuk yaptığını derinden hissediyor.

Nellie Melba'nın sesinden Tosti'nin *Goodbye* şarkısının, 1904 kaydını dinlemek için aşağıdaki karekodu okutabilirsiniz.

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.